

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента,
професора кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Боряк Оксани Володимирівни

на дисертаційне дослідження **Мартинюк Тетяни Анатоліївни**

на тему:

«Теорія і практика соціальної інтеграції молоді з інвалідністю

засобами соціокультурної анімації»,

представленого на здобуття наукового ступеня

доктора педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка

Реалізація державної політики щодо соціалізації молоді з інвалідністю регламентується низкою нормативно-правових документів. Для України гострими залишаються змістові та процесуальні аспекти надання різнобічної допомоги особам з інвалідністю, які мають порушення певних функцій. Гострота зазначеної проблематики підсилюється великим колом нерозв'язаних питань сфери молодіжної політики зазначеної категорії осіб. Реаліями сьогодення є поширення тенденції до посилення акцентів на необхідності розгляду особи з інвалідністю не лише як об'єкта, але й як суб'єкта процесів соціальної реабілітації та інтеграції, що не можливе без соціальної активності. Реаліями сьогодення є стійке збільшення кількості молоді з інвалідністю, яка потребує підтримки та супроводу в соціальній інтеграції. З огляду на це, дисертаційне дослідження Мартинюк Тетяни Анатоліївни є своєчасним і актуальним. Дисертанткою визначено низку суперечностей, які ґрунтовно підкреслюють соціальну значущість досліджуваної проблеми.

Дослідження виконано в межах наукової теми Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Реалізація принципу людино центризму в сучасній національній освіті» (державна реєстрація № 0113U002224), відповідно до плану наукових досліджень кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Соціальна взаємодія та соціальне партнерство в системі інститутів соціальної сфери» (державна реєстрація № 0119U000672), «Соціальна інтеграція молоді з інвалідністю» (державна реєстрація № 0119U001798). Тему дослідження затверджено на засіданні вченої ради Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 12 від 25.06.2015 р.).

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що автором уперше науково обґрунтовано сутність соціальної інтеграції осіб з інвалідністю як явища та як діяльності, виокремлено її складові (сутнісна, суб'єктна, цільова, предметно-змістова, методологічна, операційна); здійснено побудову та обґрунтування теоретичної моделі процесу соціальної інтеграції молоді з інвалідністю засобами соціокультурної анімації, обґрунтовано структурно-змістове забезпечення застосовування засобів соціокультурної анімації у процесі соціальної інтеграції молоді з інвалідністю; визначено сутність та роль умов (психофізіологічних, соціальних, соціально-психологічних) і чинників соціальної інтеграції молоді з інвалідністю; окреслено критерії та обґрунтовано відповідні їм показники процесу інтеграції обраної категорії молоді; розкрито сутність анімації у широкому (концептуальному) та у вузькому (прикладному) розумінні та анімаційної діяльності (як спеціально організованого процесу, сукупності соціально значущих дій самої молодої людини з інвалідністю, як системи соціальних відносин) у роботі з молоддю з інвалідністю; виокремлено провідні групи засобів соціокультурної анімації в роботі з молоддю з інвалідністю, а також розкрито соціально-інтегративні ресурси кожної з груп; доведено необхідність поетапності залучення молодих людей з інвалідністю до використання засобів соціокультурної анімації у процесі соціальної інтеграції.

Безумовно, на увагу заслуговує розроблене процесуальне забезпечення основних напрямів (освітнього, соціального та культурного) застосовування засобів соціокультурної анімації у процесі соціальної інтеграції молоді з інвалідністю як комплексу традиційних (інформаційна кампанія, просвітницька акція, соціально-просвітницький та інформаційно-просвітницький проекти, інтерактивна вітальня, ігротека, тренінгова програма) та інноваційних (соціально-мистецький марафон, Лабораторія соціальної інтеграції та анімації, анімаційний клуб) форм анімаційної діяльності; вивчення та обґрунтування рівнів соціальної інтеграції молоді з інвалідністю з урахуванням віку, сфери зайнятості, ступеня обмеження життєдіяльності та характеру порушення функцій.

Достовірність сформульованих в дисертаційній роботі положень та висновків підтверджується узгодженістю та наскрізною логікою мети, завдань, змісту і висновків; чіткістю та обґрунтованістю формулювань основних положень, глибинним аналізом та повнотою викладу матеріалу, відповідністю джерельної бази: 656 найменувань, із них 152 – іноземними мовами.

Дисертаційне дослідження Т.А. Мартинюк є цілісним, логічно структурованим. Дисертанткою наукового грамотно та аргументовано

сформульований науковий апарат. Використані в роботі теоретичні, емпіричні та статистичні методи відповідають завданням кожного етапу наукового пошуку.

На увагу заслуговує ретельно розроблена структура дисертаційної роботи, яка відрізняється логічною послідовністю, змістовністю як на рівні дисертації в цілому, так і в середині кожного розділу.

Теоретично вагомим є матеріал першого розділу – «Теоретичні засади соціальної інтеграції молоді з інвалідністю», в якому обґрунтовано нормативно-законодавчі акти до визначення категорії молоді з інвалідністю як об'єкта та суб'єкта соціальної інтеграції, значущі загальні та специфічні характеристики; визначено сутність соціальної інтеграції осіб з інвалідністю та її складові на сучасному етапі розвитку держави й суспільства; з'ясовано та проаналізовано чинники та умови соціальної інтеграції обраної категорії молоді.

Позитивно оцінюючи другий розділ роботи «Соціокультурна анімація у теорії та практиці соціальної роботи з молоддю з інвалідністю» у межах якого дисертанткою проаналізовано сучасний стан законодавчого та наукового забезпечення використання соціокультурних засобів у роботі з молоддю з інвалідністю; розкрито сутність соціокультурної анімації як суспільного підходу та практичної діяльності в соціальній інтеграції молоді з інвалідністю, описано її рівні, види; висвітлено поняття засобів соціокультурної анімації та їх соціально-інтеграційні ресурси; окреслено етапи залучення молодих людей з інвалідністю до використання засобів соціокультурної анімації у процесі соціальної інтеграції.

Безумовно, на увагу заслуговує третій розділ дисертаційного дослідження «Дослідження стану соціальної інтеграції молоді з інвалідністю засобами соціокультурної анімації» у межах якого обґрунтовано методологію і методику дослідження; окреслено сутність поняття «соціальна інтегрованість» та її критерії; здійснено дослідження стану соціальної інтеграції молоді з інвалідністю, проаналізовано його результати.

У четвертому розділі рецензованої роботи «Теоретичне обґрунтування та результати впровадження системи соціальної інтеграції молоді з інвалідністю засобами соціокультурної анімації» окреслено концептуальні засади системи соціальної інтеграції молоді з інвалідністю засобами соціокультурної анімації; визначено й обґрунтовано структурно-змістове забезпечення застосовування засобів соціокультурної анімації у процесі соціальної інтеграції молоді з інвалідністю; описано особливості процесуального забезпечення основних напрямів застосовування засобів соціокультурної анімації у процесі соціальної інтеграції молоді з

інвалідністю; представлено результати комплексного емпіричного дослідження.

На увагу заслуговує змістове наповнення основних напрямів соціокультурної анімації у процесі соціальної інтеграції молоді з інвалідністю: соціального, освітнього, культурного.

Дисертаційна робота виконана в науковому стилі. Тексту рукопису притаманна цілісність і логічна послідовність. Рецензована робота свідчить про високий рівень теоретичної і наукової підготовки дисертантки. Робота характеризується достатнім рівнем обґрунтованості наукових положень і висновків.

Результати дисертаційного дослідження безперечно мають вагомий науковий і практичний внесок у вітчизняну науку і практику. Наукові положення і висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані спеціалістами різних профілів (корекційними педагогами, психологами, соціальними педагогами, дефектологами, вчителями, викладачами тощо) в освітньому процесі закладів освіти, а також навчально-реабілітаційних центрів; застосовані у практичній діяльності фахівців, які здійснюють супровід й інтеграцію молоді з інвалідністю в суспільство.

Матеріали дослідження можуть використовуватися в освітньому процесі закладів вищої освіти при викладанні навчальних курсів з соціальної педагогіки, соціальної роботи, основ реабілітаційного менеджменту, у системі методичної роботи в навчально-реабілітаційних центрах.

Отриманий емпіричний матеріал може служити підґрунтям для подальших процесів реформування системи державної соціальної політики в Україні, у процесі формування суспільної думки щодо інтеграції у суспільство молоді з інвалідністю.

Достовірність результатів роботи підтверджується широкою апробацією та впровадженням на науково-практичних конференціях різного рівня.

Основні положення й результати дослідження висвітлено в 36 наукових і науково-методичних працях, з-поміж яких: 1 монографія; 1 навчально-методичний посібник; 1 методичні рекомендації; 21 стаття в наукових фахових виданнях України та зарубіжних періодичних наукових виданнях (8 у співавторстві, 1 з яких опублікована в журналі, що індексується в міжнародній базі Web of Science); 7 – тез доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій і 5 працях, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Представлений автореферат відповідає вимогам МОН України до авторефератів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Автореферат стисло передає науковий зміст дисертації.

Даючи в цілому позитивну оцінку виконаній дисертаційній роботі, вважаємо за доцільне висловити автору деякі критичні міркування та побажання щодо перспектив її подальших досліджень.

1. У межах першого розділу дисертаційного дослідження автор занадто широко аналізує цілу низку понять: *«молодь з інвалідністю»*, *«значущі характеристики молоді з інвалідністю»*, *«статус у суспільстві молоді з інвалідністю»*, *«специфіка соціально-психологічного становлення»* молоді з інвалідністю тощо. Досить різнобічно й ґрунтовно досліджує різні аспекти підтримки людей з інвалідністю у напрямі їх інтеграції; виокремлює складові соціальної інтеграції осіб з інвалідністю та підходи до чинників соціальної інтеграції молоді з інвалідністю.

Разом з тим, у висновках до розділу 1 чітко не визначено пояснення тих категорій і термінів, якими буде оперувати автор у своєму дослідженні, зокрема визначення *«молодь з інвалідністю»*.

Тільки акцентується, що *«... саме біопсихосоціальний підхід дозволяє комплексно підійти до розв'язання поставленої проблеми, уникнути незбалансованості, що виникає за надання переваги медичній чи соціальній моделі інвалідності ...»* (С. 147).

2. У розділі 2, п. 2.3. дисертаційного дослідження детально визначено та обґрунтовано соціально-інтеграційні ресурси засобів соціокультурної анімації в роботі з молоддю з інвалідністю. На нашу думку, сприйняття викладеного матеріалу тільки б виграло, якщо б пояснення цих груп ресурсів було подано до таблиці 2.3. (С. 194-196), а не після, оскільки в таблиці зазначена тільки скорочена аббревіатура позначення ресурсів, що утруднює сприйняття та співвіднесення представленого матеріалу.

3. У межах проведеного дослідження поняття *«соціальна інтеграція»*, яке зазначено в темі дисертації і поняття *«соціальна інтегрованість»*, яке починає використовуватися з розділу 3 – тотожні чи відмінні? Оскільки сам термін *«інтегрованість»* за «Тлумачним словником» – *комплексний, той, що ґрунтується на об'єднанні, тобто той, якого інтегрували, який зазнав дії інтеграції* (результат, факт, підсумок – авт.).

4. Чи враховувався вид порушення функцій молоді з інвалідністю (порушення психічних, статодинамічних, функцій дихання, травлення тощо) під час визначення та впровадження засобів соціокультурної анімації на формувальному етапі дослідження. Якщо враховувався – яким чином? Оскільки і на констатувальному, і на формувальному етапах дослідження

зазначався вид порушення функцій у респондентів, при цьому диференціація засобів соціокультурної анімації в тексті дисертації відсутня.

5. У розділі 4 дисертаційного дослідження подана модель системи соціальної інтеграції молоді з інвалідністю засобами соціокультурної анімації (С. 360), яка має блочну систему. Відповідно до запропонованої моделі визначаються й обґрунтовуються напрями, рівні їх процесуальне забезпечення. Чи прослідковувалася певна поетапність їх впровадження?

Втім, висловлені зауваження і побажання не впливають на позитивну оцінку рецензованої роботи і мають рекомендаційний характер. У цілому, дисертація Тетяни Анатоліївни Мартинюк «Теорія і практика соціальної інтеграції молоді з інвалідністю засобами соціокультурної анімації» є завершеним самостійним науковим дослідженням.

Дисертаційне дослідження Т.А. Мартинюк характеризується логічною побудовою, обґрунтованістю положень та висновків; поставлені у ньому завдання розв'язані; сформульовані висновки відповідають як завданням, так і представленим у ньому матеріалам. Позитивним є те, що дисертація окреслює широкі перспективи для подальшого дослідження проблеми соціальної інтеграції молоді з інвалідністю як в сучасний освітній простір так і соціум в цілому.

Висновок. Дисертаційна робота Мартинюк Тетяни Анатоліївни на тему «Теорія і практика соціальної інтеграції молоді з інвалідністю засобами соціокультурної анімації» виконана на достатньому науково-теоретичному й методичному рівнях. За актуальністю теми, науковою новизною та практичним значенням робота відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів № 656 від 19 серпня 2015 р. та за № 1159 від 30 грудня 2015 р.), а її автор – Мартинюк Тетяна Анатоліївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

02.09.2021 р.

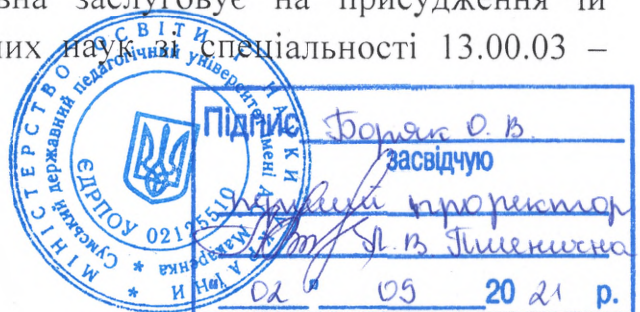
Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, доцент,

професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Сумського державного педагогічного

університету імені А. С. Макаренка

Боряк О.В.